

УДК 351.82:338.2:351.865(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-8>**Франчук Василь Іванович**

доктор економічних наук, професор, проректор,
Львівський державний університет внутрішніх справ
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5305-3286>

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ
РОЗВИТКУ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА**

***Анотація.** У цій статті на засадах безпекознавства запропоновано, розкрито й обґрунтовано авторський підхід до розуміння й трактування концептуального поняття «безпекове середовище», а також визначення змісту семантично подібних понять «безпечне середовище» і, навпаки, «небезпечне середовище». За результатами системного підходу та контент-аналізу основних безпекових понять визначено низку похідних від поняття «безпекове середовище» термінів, а саме: виклик, ризик, загроза, безпекова ситуація, небезпека, безпекова діяльність, безпекова культура, а також обґрунтовано їхній зміст. Розроблено відповідну структурно-семантичну логіку зв'язків між зазначеними термінами. У статті описано, що розвитком безпекового середовища займаються відповідні суб'єкти безпекової діяльності, для чого використовують сили і засоби, що є в їхньому розпорядженні, та відповідні нормативно-правові акти, а також застосовують власну спроможність, демонструють готовність до такої діяльності та утверджують у суспільстві безпекову культуру. Схематично й змістовно продемонстровано, що безпекове середовище розвивається внаслідок управлінської та безпекової діяльності. Основний зміст управлінської діяльності полягає у цілеспрямованому впливі на життєве середовище для проведення у ньому якісних і/чи кількісних перетворень, які забезпечували б його перехід в якісно новий безпечніший стан, інакше які б сприяли розвитку безпекового середовища. Для цього запропоновано суб'єктам безпекового середовища використовувати три основних пов'язаних між собою шляхи, а також закріплювати безпекові функції та відповідні повноваження для їх виконання. Безпекова діяльність має здійснюватися з урахуванням викликів, із якими не справилися, ризиків, що зреалізувалися, внутрішніх і зовнішніх загроз та безпекових ситуацій. Обґрунтовано, що небезпечне середовище має місце внаслідок виникнення небезпеки, тобто втрати контролю над ситуацією або настання кризового стану. Ця наукова розвідка буде корисною для всіх, хто цікавиться проблемами сучасного безпекознавства: науковців, практиків, державних службовців, депутатів та інших суб'єктів безпекового середовища, особливо в умовах російсько-української війни.*

***Ключові слова:** безпекове середовище, безпекова діяльність, безпекова культура, безпекова ситуація, управлінська діяльність, виклик, ризик, загроза, небезпека.*

Franchuk Vasyl

Lviv State University of Internal Affairs

**THEORETICAL, METHODOLOGICAL AND MANAGERIAL PRINCIPLES
OF SECURITY ENVIRONMENT DEVELOPMENT**

***Abstract.** The article, based on the principles of security science, presented the author's approach to the understanding and interpretation of the concept of "security environment", revealed and substantiated, as well as the definition of the content of the semantically similar concepts "safe environment" and, conversely, "dangerous environment". Based on the results of the system approach and content analysis of the main security concepts, several terms derived from the concept of "security environment" were determined, namely: challenge, risk, threat, security situation, security activity, security culture, and their content was also substantiated. The paper developed appropriate structural and semantic logic of connections between the specified terms. The article describes that the development of the security environment is carried out by the relevant subjects of security activities, for which they use the forces and means at their disposal and the relevant legal acts, as well as apply their capabilities, demonstrate readiness for such activities and approve in society a safety culture. Further, the research schematically and meaningfully demonstrated that the security environment develops as a result of management and security*

activities. The main content of management activities consists of purposeful influence on the living environment to carry out qualitative and/or quantitative transformations in it, which would ensure its transition to a qualitatively new, safer state, otherwise, which would contribute to the development of a safe environment. For this purpose, the study suggested to use three main interconnected ways for the subjects of the security environment, as well as to establish security functions and the corresponding authorities for their implementation. Security activities should be carried out taking into account challenges that have not been dealt with, risks that have been realized, internal and external threats and security situations. The article substantiated that a dangerous environment occurs as a result of the occurrence of danger, i.e. loss of control over the situation or the onset of a crisis state. This scientific intelligence will be useful for everyone interested in the problems of modern security science: scientists, practitioners, civil servants, deputies and other subjects of the security environment, especially in the conditions of the Russian-Ukrainian war.

Keywords: security environment, security activity, security culture, security situation, management activity, challenge, risk, threat, danger.

Вступ. Питання безпеки життєвого середовища людини, незалежно від його організаційної форми, завжди було, є і залишатиметься актуальним. На сьогоднішній стан безпекового середовища України впливає численна кількість загроз, особливо пов'язаних із війною, яку нав'язала росія. Зруйновано базові умови життя людини, зухвало і цинічно знехтувана система норм природного, національного і міжнародного права, де закріплено основні цінності та права людини, особливо право на життя й свободу.

Поняття «безпекове середовище» використовується доволі часто і в практиці, й у наукових пошуках. Зокрема, є практичний досвід формування безпекового середовища громад, видані відповідні методичні поради, концепції тощо. Так, Інститутом миру і порозуміння розроблено методологію створення безпечного середовища на рівні громади [6], а також запропоновано методологію розбудови безпеки, яка допомагатиме громадянам самостійно проходити повний цикл розроблення та впровадження дієвої програми з безпеки [20], розроблено проєкт стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України [3]. У наукових розробках практикується опис безпекового середовища, пропонуються підходи до його оцінювання тощо [8, с. 33; 9, с. 6].

Однак, визначень змісту поняття «безпекове середовище» у нормативних документах немає, а в наукових простежується лише декілька. Зокрема, пропонують власні трактування зазначеного поняття такі вчені, як: Богданович В. Ю., Ільшов О. А., Комаров В. С., Олексюк В. В. у статті

«Підхід до оцінювання безпекового середовища в сучасних умовах ведення збройної боротьби» [8, с. 33]; Бочарніков В. П., Свешніков С. В. у монографії «Безпекове середовище 2030» [9, с. 6.]; Резнікова О. О. в монографії «Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища» [18].

Потреба у такому дослідженні виникла тому, що на сьогодні відсутнє концептуальне бачення змісту поняття «безпекове середовище», його структури та змісту похідних від нього понять. Це призводить до того, що у практичній діяльності на всіх рівнях влади та бізнесу безпекові терміни використовуються у довільній формі. Відтак їх зміст трактується та сприймається по-різному, що, своєю чергою, негативно відображається на правотворенні, організуванні та плануванні безпекових заходів тощо.

Методи та матеріали. Під час дослідження використовувався комплекс наукових методів, з-поміж яких основними були: контент-аналіз відомих у безпекознавстві безпекових понять; системний підхід до визначення похідних від поняття «безпекове середовище» понять; метод конструювання змісту таких понять, як виклик, загрози, небезпека, безпековий ризик, безпекове середовище, небезпечне середовище, безпечне середовище, безпекова ситуація, безпекова діяльність, безпекова культура, кризова ситуація, готовність, спроможність; суб'єкти формування безпекового середовища; метод узагальнення та порівняльний аналіз.

Результати. Життєдіяльність людини проходить в умовах певного середовища, яке складається з:

1) природного середовища, яке сформоване незалежно від волі людини, змінюється за власними законами розвитку та певним чином впливає (позитивно або негативно) на людину (земний ґрунт, повітря, водоймища, рослини, тварини, сонце, місяць, планети тощо);

2) соціального середовища, яке сформоване та змінюється шляхом спільної діяльності людей, єдності способу життя, а також унаслідок суперечностей, непорозуміння, наявності різних інтересів тощо;

3) техногенного середовища, яке створене та змінюється людиною шляхом побутової й виробничої діяльності для задоволення власних потреб, зокрема й за рахунок природи.

Зазначені складові середовища, з одного боку, створюють умови для життєдіяльності людини, з іншого – через різні причини та обставини в них можуть виникати внутрішні загрози або діяти зовнішні, завдаючи певні збитки (шкоду).

У зв'язку з цим в практиці та науці по-різному почали позначати життєве середовище за безпековою ознакою, використовуючи різні поняття: «безпекове середовище», «безпечне середовище», «небезпечне середовище», не задумуючись над його змістом.

Визначень понять «безпечне середовище», «небезпечне середовище» та їх обґрунтування у науковій літературі та нормативно-правових документах України немає, та й використовуються вони на рівні розмовному. Водночас потрібно зауважити, що така практика наявна й на інституціональному рівні. Найпоширенішим є поняття «безпекове середовище», зміст якого розкривається у працях по-різному, зокрема:

– «*безпекове середовище* – це геополітична, політико-дипломатична, воєнна, інформаційна та інші сфери, де зароджуються, існують, накопичуються або проявляються сприятливі умови або небезпечні явища, потенційні та реальні загрози реалізації національних інтересів, у яких держава реалізує свою політику національної безпеки, взаємодіє з міжнародними структурами безпеки, стратегічними партнерами, союзниками, вій-

ськово-політичними та іншими інститутами та організаціями в інтересах забезпечення свого сталого розвитку в певному часовому інтервалі» [8, с. 33];

– «*безпекове середовище* – це сукупність зовнішніх і внутрішніх відносин між діючими силами в усіх сферах національної безпеки, а також умов, факторів і обставин, які певним чином впливають або можуть впливати на ці відносини» [9, с. 6];

– «*безпекове середовище* – це комплекс актуальних для певної території або території України загалом чинників, що впливають на рівень захищеності на цій території цивільного населення, органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання» [18].

Із наведеного очевидно, що трактування змісту поняття «безпекове середовище» є невідповідним щонайменше двом вимогам:

1) первинному розумінню змісту «середовище», викладеному в тлумачному словнику (середовище – це умови, в яких проходить життя людини, оточення; сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів);

2) безпековому підходу до життєдіяльності, у межах якого середовище сприймається таким, що якась його частина є поза впливом реальних загроз, певна частина містить ті чи інші потенційні і реальні загрози (з огляду на особливості територій України), але водночас у держави, суспільства, організації та людини є відповідні можливості й механізми протидії їм, а ще одна піддається впливам реальних загроз, щодо яких немає відповідних можливостей і механізмів протидії.

Аналіз наукових та нормативно-правових джерел, результати якого подано вище, показав, що життєве середовище за безпековою ознакою умовно має три складові:

1) *небезпечне середовище*, в якому руйнівною силою діють загрози та водночас немає безпекових механізмів їх ліквідації, або через різні обставини їх не можна застосувати (наприклад, в умовах війни на тимчасово окупованих територіях створити умови та

відносини, які б забезпечували право людини на захист порушених її прав і свобод, практично неможливо; саме тут є найбільша потреба у зміні небезпечного середовища на безпекове);

2) *безпечне середовище*, яке характеризується відсутністю реальних загроз;

3) *безпекове середовище*, в якому виникають та на яке діють ті чи інші потенційні й реальні загрози, але водночас в держави, суспільства, організації та людини є відповідні можливості й механізми протидії їм.

Тож термін «безпекове середовище» означає, з одного боку, наявність у суспільстві та державі необхідних можливостей та інструментів, якими можна скористатися для захисту від загроз, а з іншого – сам результат діяльності різних інституцій і людей, спрямованої на протидію загрозам. Тобто основними конструктивними елементами змісту безпекового середовища є умови і відносини, які містять механізми та інструменти фізичного захисту та захисту інтересів людини, організації, суспільства, держави від загроз для забезпечення їх життєдіяльності.

Відтак можна запропонувати визначення вказаних понять:

1) *небезпечне середовище* – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, де (або щодо яких) руйнівною силою діють загрози, та від яких немає механізмів захисту, або з огляду на різні обставини вони не діють на певній території чи території України загалом;

2) *безпечне середовище* – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, де (або щодо яких) немає реальних загроз на певній території чи території України загалом;

3) *безпекове середовище* – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, які містять відповідні можливості й механізми захисту від потенційних чи реальних внутрішніх і зовнішніх загроз на певній території або території держави загалом.

В ідеалі потрібно прагнути формувати безпечне середовище для життєдіяльності, але

в реальності життя людини проходить в безпековому середовищі. Водночас є випадки чи періоди, коли це середовище є небезпечним для життєдіяльності людини, організації, держави, суспільства, зокрема нині в умовах війни. Тому всі зусилля відповідних суб'єктів-практиків мають докладатися, насамперед, для створення саме безпекового середовища, яке значно легше перетворити у безпечне.

Системний аналіз наукових джерел [6–9; 12–15] показав, що на життєве середовище суттєвий вплив мають: виклики, ризики, загрози, небезпеки та безпекові ситуації. Для того щоб формувати його безпековим, а ще краще безпечним, у край важливо правильно і системно розуміти їх зміст. Саме тому у даному дослідженні науковий інтерес викликають зазначені безпекові терміни, які є похідними від поняття «безпекове середовище», відтак пропонується їх обґрунтування та визначення.

Виклик за своїм змістом є новою ситуацією у середовищі, яка ставить нові вимоги до ухвалення рішень. Виклики мобілізують зусилля для удосконалення діяльності та спонукають до розроблення нових технологій, підходів тощо. Водночас, за умови бездіяльності чи малоефективної діяльності відповідних суб'єктів, виклик може призвести до виникнення загрози [16]. У наукових джерелах є різні за змістом визначення цього поняття. Зокрема, Копитко М. І. та Літвін Н. М. вважають, що виклик – це сукупність обставин, не обов'язково негативного впливу, на які необхідно відреагувати, при цьому їх ігнорування може спричинити позитивні чи негативні наслідки для підприємства [13]. З такою думкою до певної міри можна погодитися, зважаючи на те, що вона є загальною.

Отже, *виклик* – це нова ситуація у середовищі, яка може створити певні можливості для розвитку або, навпаки, умови для виникнення загроз.

Ризик – це ймовірність того, що задумане може піти не так, або можливість настання негативної події (заподіяння шкоди). Інакше, ризик як ймовірність того, що те, що ми робимо може піти не так, є присутнім у кожній

діяльності та підкреслює його обов'язковий зв'язок з конкретною діяльністю. Якщо ризик реалізується, то внаслідок цього можуть бути заподіяні збитки, руйнування тощо, а отже, виникає загроза або й небезпека. В науці і практиці простежуються різні види ризиків та їх визначення, зокрема, пропонується не тільки визначення, а й безпекоорієнтовна модель оцінювання ризику підприємницької діяльності [27]. Використовується й термін «безпекові ризики», однак його зміст не визначено ні нормативно, ні науково. І в цьому є певна логіка, оскільки ризик відповідно до ДСТУ-2293-99 – це ймовірність заподіяння шкоди з урахуванням її тяжкості [11]. У разі його реалізації наслідком є шкода, а шкода, своєю чергою, – це загроза. Тому за своєю суттю поняття «ризик» і «безпековий ризик» є тотожними. Водночас, використовуючи поняття «безпековий ризик», треба розуміти, що безпосередньо передбачається виникнення потенційної загрози, тобто отримання шкоди. Отже *безпековий ризик* – це потенційна загроза (заподіяння шкоди).

Загроза – це негативна дія, вплив на об'єкт. Загрози, які реалізуються, дестабілізують життєдіяльність людини, соціальної системи (організації, суспільства, держави), порушують її цілісність і завдають збитків. Своєю чергою, збитки можуть стати на заваді реалізації приватних, корпоративних чи національних інтересів. Отже, основною ознакою загрози є потенційні чи реальні збитки. У наукових джерелах є й інші думки щодо змістовного наповнення поняття «загроза». Зокрема, Мігус І. П. та Лаптев С. М. під загрозою розуміють певну подію, що впливає на діяльність суб'єктів господарювання [15]. З такого визначення складно зрозуміти, який це вплив: позитивний чи негативний. Визначень поняття «загроза» є багато [7; 19 та ін.], проте, зміст, який закладено в них, є різноаспектним, погодитися з ним складно. Наприклад, не можна погодитися з думкою Бойка І. В., що загроза – це вже реальна подія, за якої небезпека переходить зі стану можливості у реальну площину [7]. Водночас наведене свідчить, що потреба у

безпеці виникає не тоді, коли є виклики, а коли виникають загрози.

Таким чином, *загроза* – це дія дестабілізуючих суб'єктивних або природних чинників, що заподіює збитки людині, соціально-економічній системі (суспільству, державі, організації тощо).

Для забезпечення безпеки соціальним системам необхідно протидіяти саме загрозам, оскільки, в іншому разі, виникне небезпека, подолати яку буде значно складніше [25]. Для протидії загрозам необхідно обирати відповідні шляхи, методи, засоби тощо, про що детальніше йдеться у науковій статті [28].

Загроза завжди пошкоджує, руйнує конкретний об'єкт. Водночас, межею, за якою починається небезпека, є деструктивні граничні зміни внаслідок збитків, після яких виникає кризовий стан, коли практично немає ресурсів для розвитку і, зрештою, для життєдіяльності. Межа, за якою настає небезпека, для кожної людини, соціальної системи індивідуальна. Основними ознаками небезпеки є втрата контролю над ситуацією та кризовий стан.

Отже, *небезпека* – це деструктивні граничні зміни в соціальній системі (суспільстві державі, територіальній громаді, організації тощо), спричинені реалізацією загрози, що зумовлюють втрату контролю над ситуацією або кризовий стан (за якого дуже обмежені або відсутні ресурси для забезпечення життєдіяльності).

У процесі формування та розвитку безпекового середовища виникають безпекові ситуації. Інакше, це такі стани умов життєдіяльності та відносин, які характеризуються наявністю можливостей і механізмів захисту від загроз для людини, соціальних систем (організації, громади, суспільства, держави), але потребують прийняття рішень щодо їх застосування у зв'язку зі зміною характеру, сили впливу загрози, її поширення, наслідків тощо. Таким чином, *безпекова ситуація* – це такий ситуативний стан середовища, в якому або щодо якого змінюється (змінюються): характер загрози, сила її впливу, масштаби поширення та наслідки.

За результатами наукового дослідження встановлено, що між зазначеними безпековими поняттями є відповідні взаємозв'язки, які мають відповідну структурно-семантичну логіку (рис. 1).

Запропонований і обґрунтований зміст зазначених безпекових понять, із погляду зв'язків між ними, характеризується змістовною єдністю та цілісністю, що дозволяє забезпечити однакове розуміння цих понять та застосування їх у нормо- та правотворенні й практичній діяльності суб'єктів безпекового середовища.

Життєве середовище безпековим, а тим більше безпечним самим по собі не стає, навпаки, це результат відповідної діяльності суб'єктів, зокрема: безпекової, управлінської тощо. Отже, виникає потреба у розкритті й обґрунтуванні змісту діяльності суб'єкта безпекового середовища щодо його розвитку, тобто якісних і/чи кількісних цілеспрямованих перетворень в життєвому середовищі, які забезпечують його перехід в якісно новий безпечніший стан (рис. 2).

Суб'єкт безпекового середовища – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, підприємство, установа, організація, громадське об'єднання, який використовуючи

сили і засоби, що є в його розпорядженні, створює умови для життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, які містять відповідні можливості й безпекові механізми, тобто механізми захисту від потенційних чи реальних внутрішніх і зовнішніх загроз на певній території або території держави загалом.

Зазначені суб'єкти зобов'язані застосувати власну спроможність, яку потрібно розуміти як сукупність людських, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, що визначають їх здатність провадити власну операційну та іншу діяльність, а також ефективно організовувати протидію загрозам, надзвичайним і кризовим ситуаціям, забезпечувати відновлення та функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства, держави, громади тощо. Крім того, вони мають демонструвати готовність швидко й адекватно реагувати на загрози, безпекові ситуації, небезпеку та утверджувати у суспільстві безпекову культуру. *Безпекова культура* – «це складова організаційної культури людини, організації, суспільства, держави, що формується і виявляється у формі безпекового мислення як цінності та безпекової поведінки, як норми у відносинах господарювання» [25].

Рис. 1. Структурно-семантична схема логічних зв'язків між безпековими поняттями

Джерело: авторська розробка

Рис. 2. Структурно-логічна схема розвитку безпекового середовища

Джерело: авторська розробка

Крім цього, суб'єкт безпекового середовища також зобов'язаний створювати умови і можливості для здійснення безпекової діяльності. Зміст поняття «безпекова діяльність» уже обґрунтовано й викладено автором раніше [24; 25]. Проте є потреба його уточнити з огляду на контекст даного дослідження. Під *безпековою діяльністю* слід розуміти діяльність, яка містить механізми або хоча б один із них (попередження, виявлення, ліквідації загроз, а у випадку їх реалізації – механізми відновлення (процесів, діяльності, цілісності системи, відшкодування збитків тощо)) та спрямована на збереження цілісності системи й захисту інтересів: приватних, корпоративних, суспільних, національних [24; 25].

Результативність безпекової діяльності значною мірою залежить від ефективності управлінської діяльності суб'єкта безпеко-

вого середовища. Саме ця діяльність є визначальною, оскільки виконує інтегруючу і координуючу роль не тільки у забезпеченні його життєдіяльності, а й у розвитку безпекового середовища. Виконання цих ролей значною мірою залежить від рівня ієрархії управління: національний рівень передбачає загальні і обов'язкові для всіх безпекові вимоги і механізми, регіональні – формують локальні, тощо. Проте основний зміст управлінської діяльності суб'єкта безпекового середовища або управління розвитком безпекового середовища полягає у цілеспрямованому впливі на життєве середовище для проведення у ньому якісних і/чи кількісних перетворень, які забезпечували б його перехід в якісно новий безпечніший стан.

Для ефективного управління дуже важливо щоб суб'єкт безпекового середовища мав

відповідні повноваження, тобто право розпоряджатися людьми і ресурсами для вирішення безпекових завдань. Масштаби делегування повноважень залежать від ієрархії управління та від того, до якої підсистеми він належить: керуючої, результуючої чи забезпечувальної. Загалом повноваження повинні забезпечити право на ухвалення рішень, організування діяльності, безпосереднє виконання прийнятих рішень та іншої роботи, пов'язаної з ним, а також право на здійснення контролю за діяльністю та її результатами. Наявність таких повноважень у системі управління суб'єкта безпекового середовища функцією безпеки та їх ефективне застосування дає змогу розпочати діяльність з протидії загрозам і успішно її завершити.

Аналіз теорії та практики розвитку безпекового середовища України, а також результатів експертного опитування показав, що у сучасних умовах розвиток безпекового середовища має здійснюватися шляхом:

– підвищення спроможностей та готовності суб'єктів безпекового середовища до безпекової діяльності, тобто до протидії (попередження, виявлення, ліквідації загроз та відновлення процесів, діяльності, цілісності системи) загрозам для захисту інтересів, збереження цілісності процесів, систем (організації, суспільства, держави);

– об'єднання та координації зусиль держави, громад та людей;

– утвердження у суспільстві безпекової культури, що виявляється у формі безпекового мислення як цінності та безпекової поведінки, як норми у відносинах.

Висновки. Проблема формування безпекового середовища в Україні, особливо нині в умовах війни, яку нав'язала росія, є гострою в практичній безпековій площині і актуальною з погляду безпекознавства як науки.

Запропонований підхід щодо поділу життєвого середовища за безпековою ознакою на безпечне середовище, небезпечне середовище та безпекове середовище має теоретичне і практичне значення. Це пояснюється тим, що кожна зазначена форма життєвого середовища має власну характеристику, яка має бра-

тися до уваги під час прийняття рішень щодо проведення безпекової діяльності та наукових досліджень, особливо в частині підбору відповідних сил і засобів, інструментів тощо.

Розроблений на засадах системного підходу перелік безпекових понять, їх зміст та структурно-семантична схема логічних взаємозв'язків дають змогу впорядковувати застосування цих понять і в науковій та безпековій діяльності, і в норма-, правотворенні, а також формувати змістовну єдність та цілісність цих процесів.

Обґрунтовано, що розвитком безпекового середовища мають займатися відповідні суб'єкти шляхом здійснення безпекової діяльності, у межах якої використовувати сили і засоби, що є в їхньому розпорядженні, та відповідні нормативно-правові акти, а також застосовувати власну спроможність, демонструвати готовність до такої діяльності та утверджувати у суспільстві безпекову культуру. Схематично й змістовно продемонстровано, що розвиток безпекового середовища відбувається шляхом безпекової діяльності з огляду на виклики, з якими не справилися, ризики, які зреалізувалися, внутрішні і зовнішні загрози та безпекові ситуації. Результативність зазначеної діяльності значною мірою залежить від ефективності управлінської діяльності суб'єкта безпекового середовища, його спроможності та готовності до прийняття рішень, а також від рівня сформованості безпекової культури.

Проведене наукове дослідження дає підстави стверджувати, що питання розвитку в Україні безпекового середовища, особливо в практичній площині, є надактуальним і потребує системного й комплексного підходів. Залишається багато питань недосліджених, зокрема є потреба у розробці й науковому обґрунтуванні структури безпекового середовища організації, територіальної громади, професійного середовища, наприклад, структури безпекового освітнього середовища тощо та методики їх дослідження (оцінювання).

З огляду на викладене, очевидно, що задекларований напрям потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
3. Проект Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, затверджена Указом Президента України від 29.06.2021. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoji-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021>
4. Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>
5. Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27.09.2021 № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
6. Безпечна громада: зміцнення потенціалу громади заради створення безпечного середовища. Київ : Інститут миру і порозуміння, 2019. 16 с.
7. Бойко І. В. Дефініції «ризик», «загроза», «небезпека» як об'єкти наукових досліджень. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 5 (05). С. 94–98.
8. Богданович В. Ю., Ільяшов О. А., Комаров В. С., Олексіюк В. В. Підхід до оцінювання безпечного середовища в сучасних умовах ведення збройної боротьби. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2021. № 2 (72). С. 33.
9. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Безпечне середовище 2030 : монографія. Київ : Майстер Книг, 2019.
10. Гуцуляк О. А. Щодо змісту поняття безпеки територіальної громади. *Соціально-правові студії: науково-аналітичний журнал*. 2021. Вип. 3. С. 79–84.
11. ДСТУ 2293-99. Охорона праці терміни та визначення основних понять (34095). URL: <https://dnaop.com/html/34095/doc>
12. Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека». *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2012. Випуск 5. С. 90–98. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2012-0.%25p>
13. Копитко М. І., Літвін Н. М. Деструктивні чинники середовища функціонування соціально-економічних систем. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія: Економіка*. 2017. Вип. 46. С. 4–15.
14. Михайлов В. М. Поняття «безпека» і «цивільна безпека» у міждисциплінарному науковому дискурсі. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2020. № 1 (17). С. 77–88. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(17\).2020.77-89](https://doi.org/10.35387/od.1(17).2020.77-89)
15. Мігус І. П., Лаптев С. М. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821>
16. Монреальська декларація «Право людини на безпеку»: 6-та Всесвітня конференція по запобіганню і управлінню пошкодженнями (Канада, Монреаль, 15 травня 2002 р.). URL: <http://avionics.nau.edu.ua/files/doc>
17. Корж І. Безпека: методологічні підходи до поняття. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. С. 68–72.
18. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпечного середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.
19. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства. *Економіка, менеджмент, підприємництво*. 2013. № 25. С. 188–195.
20. Торова А., Корабльова О., Єпігулашвілі М., Копіна О. та ін. Самофасилітація безпеки у громаді : методичний посібник. Київ, 2019. 52 с.
21. Ситник Г. П. Національна безпека України: теорія і практика : монографія. Київ : Кондор, 2007. 669 с. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/8690>
22. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/monografii/sidorchuk/sydorchuk_mon.Pdf
23. Ткачук Г. Ю. Підходи до сутнісного наповнення категорії «безпека». *«Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування*. 2014. № 2 (68). С. 178–184. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2014-2\(68\)-178-184](https://doi.org/10.26642/jen-2014-2(68)-178-184)

24. Франчук В. І., Пригунов П. Я., Мельник С. І. Безпекова діяльність: системний підхід. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2017. Вип. 1. С. 154–163.
25. Франчук В. І. Теорія безпеки соціальних систем: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів; Одеса : Фенікс, 2020. 224 с.
26. Шутий М. В. Аспекти визначення поняття «безпека» та його значення для забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 3. С. 173–178.
27. Hnylytska L., Franchuk V., Melnyk S., Nakonechna N., Leskiv H., Hobela V. Security – Oriented Model Of Business Risk Assessment. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 4. Is. 45. P. 202–210. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3838/3626>
28. Franchuk V., Omelchuk O., Melnyk S., Kelman M., Mykytyuk O. Identification the ways of counteraction of the threats to the financial security of high-tech enterprises. *Business: Theory and Practice*. 2020. Vol. 21. № 1. P. 1–9. URL: <https://journals.vgtu.lt/index.php/BTP/article/view/11215>

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro natsionalnu bezpeku» vid 21.06.2018 No, 2469-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Zakon Ukrainy «Pro krytychnu infrastrukturu» vid 16.11.2021 No. 1882-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
3. Proiekt Stratehii hromadskoi bezpeky ta tsyvilnoho zakhystu Ukrainy, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 29.06.2021. Available at: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxystu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021>
4. Stratehiia zabezpechennia derzhavnoi bezpeky, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 16.02.2022 No. 56/2022. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>
5. Kontseptsiiia zabezpechennia natsionalnoi systemy stiikosti, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 27.09.2021 No. 479/2021. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
6. Bezpechna hromada: zmitsnennia potentsialu hromady zarady stvorennia bezpechnoho seredovishcha. (2019). Kyiv: Instytut myru i porozuminnia, 16 p.
7. Boiko I. V. (2017) Definitcii «ryzyk», «zahroza», «nebezpeka» yak obiekty naukovykh doslidzhen. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 5(05), pp. 94–98. Available at: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/5_05_uk/20.pdf
8. Bohdanovych V. Yu., Iliashov O. A., Komarov V. S & Oleksiiuk V. V. (2021) Pidkhid do otsiniuvannia bezpekovooho seredovishcha v suchasnykh umovakh vedennia zbroinoi borotby. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho*, no. 2(72), pp. 33. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-2-72/33-39>
9. Bocharnikov V. P. & Svieschnikov S. V. (2019) *Bezpekove seredovishche 2030*. Kyiv: Maister Knyh.
10. Hutsuliak O. A. (2021) Shchodo zmistu poniattia bezpeky terytorialnoi hromady. *Sotsialno-pravovi studii: nauково-analitychnyi zhurnal*, no. 3, pp. 79–84. DOI: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i3.235>
11. DSTU 2293-99. Okhorona pratsi terminy ta vyznachennia osnovnykh poniat (34095). Available at: <https://dnaop.com/html/34095/doc>
12. Zaplatynskyi V. M. (2012) Lohiko-determinantni pidkhody do rozuminnia poniattia «Bezpeka». *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Fizychno vykhovannia, sport i zdorovia liudyny*, is. 5, pp. 90–98. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2012-0.%25p>
13. Kopytko M. I., Litvin N. M. (2017) Destruktyvni chynnyky seredovishcha funktsionuvannia sotsialno-ekonomichnykh system. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK». Serii: Ekonomika*, no. 46, pp. 4–15.
14. Mykhailov V. M. (2020) Poniattia «bezpeka» i «tsyvilna bezpeka» u mizhdystsyplinarnomu naukovomu diskursi. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, no. 1(17), pp. 77–88. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(17\).2020.77-89](https://doi.org/10.35387/od.1(17).2020.77-89)
15. Mihus I. P. & Laptiev S. M. (2011) Neobkhdnist rozmezhuvannia poniat «zahroza» ta «ryzyk» pry diahnostytsi ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=821>
16. Monrealska deklaratsiia «Pravo liudyny na bezpeku»: 6-ta Vsesvitnia konferentsiia po zapobihanniu i upravlinniu poskodzhenniamy (Kanada, Monreal, 15 travnia 2002 r.). Available at: <http://avionics.nau.edu.ua/files/doc>

17. Korzh I. (2019) Bezpeka: metodolohichni pidkhody do poniattia. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: teoriia i praktyka*, pp. 68–72. Available at: http://www.jurnalujuridic.in.ua/archive/2019/4/part_1/14.pdf
18. Reznikova O. O. (2022) Natsionalna stiikist v umovakh minlyvoho bezpekovooho seredovyschcha: monohrafiia. Kyiv: NISD, 532 p.
19. Rudnichenko Ye. M. (2013) Zahroza, ryzyk, nebezpeka: sutnist ta vzaiemozviazok iz systemoiu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Ekonomika, menedzhment, pidpriemnytstvo*, no. 25, pp. 188–195. Available at: http://elar.khnu.km.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1983/1/ecmepi_2013_25%281%29_23.pdf
20. Torova A., Korablova O., Yepihulashvili M., Kopina O. ta in. (2019) *Samofasylytatsiia bezpeky u hromadi*: metodychnyi posibnyk. Kyiv, 52 p.
21. Sytnyk H. P. (2007) *Natsionalna bezpeka Ukrainy: teoriia i praktyka*: monohrafiia. Kyiv: Kondor, 669 p. Available at: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/8690>
22. Sydorchuk O. H. (2018) *Sotsialna bezpeka: derzhavne rehuliuвання ta orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia*: monohrafiia. Lviv: LRIDU NADU, 492 p. Available at: http://www.lvivacademy.com/vidavnytstvo_1/monografi/sidorchuk/sydorchuk_mon.Pdf
23. Tkachuk, H. Yu. (2014). Pidkhody do sutnisnoho napovnennia katehorii «bezpeka». *Visnyk ZhDTU: Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, no. 2 (68), pp. 178–184. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2014-2\(68\)-178-184](https://doi.org/10.26642/jen-2014-2(68)-178-184)
24. Franchuk V. I., Pryhunov P. Ya. & Melnyk S. I. (2017) Bezpekova diialnist: systemnyi pidkhid. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Serii ekonomichna*, no. 1, pp. 154–163. Available at: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1176/1/франчук.pdf>
25. Franchuk V. I. (2020) *Teoriia bezpeky sotsialnykh system: pidruchnyk*. Lviv; Odesa: Feniks, 224 p.
26. Shutyi M. V. (2014) Aspekty vyznachennia poniattia «bezpeka» ta yoho znachennia dlia zabezpechennia osobystoi bezpeky pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 3, pp. 173–178. Available at: [http://zt.knute.edu.ua/files/2014/3\(74\)/uazt_2014_3_19.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2014/3(74)/uazt_2014_3_19.pdf)
27. Hnylytska L., Franchuk V., Melnyk S., Nakonechna N., Leskiv H., Hobela V. (2022) Security – Oriented Model of Business Risk Assessment. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, vol. 4, is. 45, pp. 202–210. Available at: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3838/3626>
28. Franchuk V., Omelchuk O., Melnyk S., Kelman M., Mykytyuk O. (2020) Identification the ways of counteraction of the threats to the financial security of high-tech enterprises. *Business: Theory and Practice*, vol. 21, no. 1, pp. 1–9. Available at: <https://journals.vgtu.lt/index.php/BTP/article/view/11215>

Стаття надійшла до редакції 09.11.2022